

ГУМАНІЗАЦІЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

Васильків О. Ю.

E-mail: v_olenka@bigmir.net

Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Зміна пріоритетів життя, коли людина повинна стати найвищою соціальною цінністю, гармонійною часткою суспільства духовно, інтелектуально і фізично розвинених особистостей, ставить особливі вимоги до освіти і зумовлює її мету на сучасному етапі. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) виділяє принципи гуманізації освіти [1].

Науково-методична література надає численні приклади різноманітних і часом вельми суперечливих точок зору на розуміння термінів “гуманізація”, але не розкриває специфіку і зміст, шляхи, методи і форми гуманізації природничої освіти. Шкільна практика свідчить про значні труднощі в реалізації завдань гуманізації природничої освіти. Недостатність розробки даної проблеми зумовлює її актуальність [2].

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування шляхів гуманізації природничої освіти школярів.

Аналіз літератури свідчить про генезис системи ідей гуманізму як соціального базису гуманізації. Гуманізм як ціннісний постулат покликаний орієнтувати раціоналістичні процеси в суспільстві, нести моральність в науково-технічні спрямування діяльності людства. У світлі цих уявлень образ людини постає в діалектичній єдності матеріального і духовного, в той час коли звичайно береться до уваги лише одна з цих складових людського буття. Щодо освіти, гуманітарні і природничо-наукові знання повинні створювати в свідомості людини єдність через численні різноманітні асоціативні зв'язки [2].

Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті здібностей учнів і задоволенні їх освітніх потреб; забезпеченні пріоритету загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи.

Завдання гуманізації вирішуються введенням до шкільних курсів людського фактору — персоніфікації науки. Це має великий виховний потенціал, тому що подає не безіменну та знеособлену науку і навіть не просто прізвища, а конкретних людей з їх позитивними і негативними рисами, особистостей, у яких можна вчитися, з яких можна брати приклад.

Гуманізація природничо-наукової освіти — процес, спрямований на формування особистості учнів як найвищої соціальної цінності на засадах критеріїв моральності, краси, загальнолюдських цінностей.

Головними шляхами гуманізації природничо-наукової освіти є всебічне комплексне використання міжпредметних зв'язків, відображення відносин людини і природи.

В ході реалізації завдань гуманізації природничої освіти треба керуватися певними принципами:

1. інтегративність і поліпредметність;
2. самодостатність і додатковість структурних блоків в експериментальному навчанні;
3. регіональність;
4. практична направленість освіти;
5. екологізація.

Логічно розглядати гуманізацію як процес становлення гуманістичних ідеалів — утвердження світу і людини як вищих цінностей, котре потребує здійснення комплексу заходів, які спрямовані на моральне і соціальне забезпечення прогресу і передбачає використання всіх науково-технічних можливостей в інтересах людини, заради її блага. Гуманізація освіти потребує, щоб при вивченні природничих дисциплін норми моральності виступали як категоричний імператив. Виходячи з визначень, завдання гуманізації відповідають на питання “для чого?”, “навіщо?”, виступаючи визначальними в формуванні адекватної сучасним умовам особистості [2].

Методи гуманізації природничої освіти можуть бути наступні:

1. всебічне використання регіональних матеріалів у викладанні дисциплін природничо-наукового циклу;
2. відображення екологічних проблем при вивченні відповідних тем;
3. висвітлення практичної значущості науки, її місця в житті людини і розвитку цивілізації.

Кожен метод можливо використовувати на уроках, позаурочних та позакласних заходах. Таким чином, можна виділити урочну (уроки з гуманізованим змістом та нестандартні уроки — уроки-ігри, уроки-подорожі, інтегровані, читацькі конференції за літературними творами з природничо-науковою складовою тощо), позаурочну (факультатив, індивідуальна робота з обдарованими дітьми), позакласну (предметні тижні та ін.) форми гуманізації і шкільної освіти. [2].

Гуманістичні ідеї завжди впливали на природничі науки: математику, фізику, хімію, біологію тощо., стимулюючи або ж уповільнюючи їх розвиток. Зокрема, в нинішніх умовах світоглядні функції математики значно зростають, бо її методи проникають у різні галузі науки, життя, виробництва, і, в першу чергу, завдяки використанню електронно-обчислювальної техніки. Тому наповнення математичних знань гуманістичним змістом наближає їх безпосередньо до людини.

Важлива роль у формуванні наукового розуміння буття особи належить фізиці як науці про будову матерії і про найпростіші форми її руху та взаємодії. Розкриваючи природу фізичних (механічних, теплових, оптичних, квантових) явищ, їх взаємозв'язок і взаємозумовленість, формується уявлення про навколишній світ. Внаслідок цього світ постає не у вигляді окремих фактів, законів, принципів, теорій, а як цілісна система, що становить собою наукову картину світу.

Особливу картину світу створює хімія. Проте шляхи формування світогляду у неї специфічні, оскільки в хіміків свій зміст і обсяг дидактичного матеріалу, свій арсенал методів, технічних, організаційних та методичних можливостей.

Засвоєння знань про живу природу в сучасному навчальному закладі має особливе значення. Проблеми людини й природи охоплюють комплекс природничих наук, серед яких фізіологічні мають особливе значення, оскільки вони допомагають забезпечити збереження всього живого на Землі [3].

Сьогодні освітянам пропонуються два шляхи розв'язання проблеми гуманізації освіти. Перший – суто механічний, екстенсивний, який зводиться винятково до включення у навчальні плани і програми більшої кількості гуманітарних і суспільно-політичних предметів. Цей шлях обрали більшість навчальних закладів України, а також пострадянських країн. Інший шлях, який, на нашу думку, є більш плідним, передбачає істотні зміни в самому процесі викладання. Досі це було вивчення систем законів, принципів, формул, основних тверджень, хронології подій і т.д., з якого у процесі викладання фактично зникала людина (більшою мірою, звісно, це стосується природничих і технічних наук, хоча досить часто це притаманне і соціо-гуманітарним наукам). Однак будь-яка наука, і про це не слід забувати, є історією злетів людського генія, трагедією помилок і оман, результатом суперництва та співпраці. Тому важливим є не лише донесення до суб'єкта навчального процесу головних результатів науки, а й можливість розкрити значення людини в її творенні, а також значення науки у житті людини.

Аналізуючи сучасний стан освіти в Україні, В. Андрущенко [4] звертає увагу на такий аспект, врахування якого прискорить гуманізацію освіти. Це забезпечення людиноцентризму дисциплін природничого профілю. Їх зміст має бути перебудований у такому контексті, щоб у процесі навчання водночас формувалися гуманістичний світогляд і культура, моральні та естетичні цінності, любов до Батьківщини і повага до народів і культур світу [5].

У межах гуманістичної стратегії освітні цілі повинні формулюватися “від людини”, яка розглядається не як засіб, а як головна мета освіти. Основним завданням у такому випадку є не переформатування того, що дане людині від природи, а виявлення її здібностей і задатків, креативного потенціалу, а також створення максимально сприятливих умов для його актуалізації. Гуманістичний розвиток освіти передбачає підсилення закладених у ній гуманістичних традицій та ідеалів, що стане істотним поштовхом до виходу з означеної кризи та до всебічного розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття. - К., 1994. - С. 9.
2. Родигіна І. В. Гуманізація та гуманітаризація природничо-наукової освіти школярів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спеціальність “загальна педагогіка та історія педагогіки” 13.00.01. / І. В. Родигіна – Луганськ, 2000 – 20 с.
3. Гуманізація і гуманітаризація змісту освіти [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=240
4. Андрущенко В.П. Освіта в умовах глобалізаційних викликів //Лутай //Наукові записки АН ВШ України.– Вип.6.– 2004.– С.59 –72.
5. Радзіняк Т. І Процеси гуманізації та гуманітаризації в освіті [Електронний ресурс] / Т. І. Радзіняк // електронне наукове видання матеріалів конференції “Гуманізм та освіта” – 2008. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/radzinak.php>